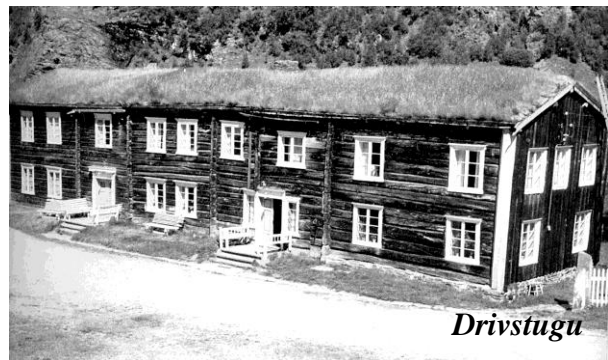

1856 Askeladden Ole Rise

I dette kapittelet skal vi møte en person som det er sagt følgende om: ”*Han lignet på Askeladden, som vant prinsessen og halve kongerike*”. – Flere personer som har levd og virket i Stjørdal har båret navnet Ole eller Ola Rise, men kun en kom hit som fattig og dro igjen som proprietær. Den Ole Rise vi skal ta for oss her, er virkelig en sann Askeladd.

Ole Sivertsen Drivstuen Rise, «båret» og oppvokst i Drivdalen. Han kom til verden i 1835 - «ekte» som det står i kirkeboka. Mora var Marit Evensdatter Rise, datter på Rise skysstasjon og senere gift med Enok Paulsen Rise. Enok var sønn til Pål Ekrom, en ”*svært sterk og nøttau mann*”, forteller Ola Setrom. ”*Han gjorde rundkast og spende under taket på Håkårom, der lensmann Bjerke budde. Dette er 5 alen*”.

Marit og Enok bodde på Enokplassen. Enok gav også navnet sitt til en stor stein på tomta si, ”Enokstenen”. Den ble senere brukt som gravstein over lærer Engel Meslo. Far til Ole, Sivert Ingebrigtsen Drivstuen, var bruker på avlsgården Gissingen under Drivstua, og ble gift med Anne Håkonsdatter Løftingsmo fra Lesja. Det var eldste sønnen til disse to, halvbror til Ole, som ble den neste *fjellstuggumannen* på Drivstua.

Ole Sivertsen Rise gikk som ungdom på Munkvold landbruksskole. Kort tid etter, i 1856, reiste han til Stjørdal. Veien over Gjevingåsen skulle legges om, og Ole fikk arbeid på anlegget. Han kom fra små kår, og arbeidet som ”rallar” gav vel heller ikke de store muligheter. Likevel skulle denne Ole en dag sitte som eier av Sandfærhus, Husby og Ree gård i Stjørdal, samt Sundnes på Inderøya – og sist men ikke minst: Austrått på Ørlandet. Om sistnevnte nok er mer kjent på landsbasis, skal det opplyses for utenforstående - for å sette det hele i et perspektiv - at nevnte Stjørdalsgårder bærer solide, prektige og storslåtte navn i Trøndelag.

Gårdsnavnet Sandfærhus betyr ”ferjemannshuset” og var ferjestedet over Stjørdalselva fram til 1856, samme året som Ole Rise kom til Stjørdal. Ole Rise smøg seg nok bortover til Sandfærhus noen mørke vinterkvelder. Han hadde et godt øye til Anne Gurine, datter til Beret og Halvor Sandfærhus. Det var nok ikke like lett å være på frierfotter den gangen. Klasseforskjellen gav ikke mye håp for den fattige rallaren. Og konkurransen var steinhard. Anne Gurine var knapt 18 år, og hadde ordet på seg for å være den vakreste jenta i dalføret, rene eventyrprinsessen. Mang en friar med blanke spesidaler på kistebunnen var selvfølgelig frempå. Ja, sågar store godseiere hadde fridd til henne, men skjønnheten valgte fattige Ole. Det falt nok svigermor Beret tungt for brystet, og en må nok regne med at det foregikk storlytte krangler i stua på Sandfærhus i de dager. Rykte og sladder hadde virkelig fått gode vekstvilkår den vinteren. Likevel ble det altså Oppdalsguttene Ole som fikk prinsessa, og den 9.juli i 1857 gifter de seg. Det unge brudeparet slår seg først ned på Sandfærhus, og Ole og Anne Gurine får to døtre. Først Hanna Berntine, født 12.mars 1858 og Anne Marie, født 14.februar 1864.

På Sandfærhus regjerte altså på denne tiden Beret Halvorsdatter Sandfærhus. Hun hadde tilkommet gården av Peter Josias Nielsen Sandfærhus i mai 1855 for 500 spesidaler. Den

27. august året etterpå ble jordstykket delt. En Jon Stav fra Leinstranda får skjøte av Beret på Øvre Sandfærhus i oktober 1859. Han gjorde om ei stue til dansesal, og tjente seg en del penger på det, blant annet under kroningshøytiden sommeren 1860. Samme året, grunnet inntektssvikt, selger Jon Stav gården tilbake til svigermor til Ole, hun Beret - eller mest sannsynlig direkte til Ole Rise i og med at Beret forlot Stjørdal i 1859. Hun reiste til Nordland og kjøpte seg en gård på Hinnøy, som hun drev ilag med sin halvbror Lars Tronsen Sandfærhus.

Da Jens Stav reiste, flyttet Ole Rise med sin familie til Øvre Sandfærhus. En er som nevnt ovenfor ikke sikker på om han da eide gården, eller drev den på vegne av sin svigermor Beret. Men da gården ble solgt til Johan Anders Haldorsen Loktu fra Frosta den 28. januar i 1868, ser det ut til at Ole er eieren.

På Ree gård satt Peder Clarenus Aune som eier. Han giftet seg i august 1855 med Marie Petronelle Struck, som skulle skjenke ham 13 barn. Peder C Aune gjorde Ree til et mønsterbruk. Dessverre for ham gikk det etter hvert heller dårlig, og som ruinert og forgjeldet måtte han forlate gården. Mye tyder på at Ole Rise kjøper Ree gård gjennom konkursboet etter Peder C Aune i siste halvdel av 1860-årene. Men Ole flytter ikke dit da. Han kjøpte også gårdene Husby og Bjerkeli (Bjerkan?). Men den virkelig store gårdshandelen gjorde Ole i 1873, da han kjøpte Austrått-godset på Ørlandet for 9 500 spesidaler av enken etter prosten Eiler Hagerup Holtermann. Holtermann hadde kjøpt gården av Anders Gravråk fra Melhus. Han fikk tilslaget på Austrått i 1863 for 27 700 spesidaler. Gravråk hadde prøvd seg med drenering og dyrking av 300 mål utmark. Han hadde planer om å bygge et møllebruk med turbin, og måtte i den forbindelse grave kanaler for å få vann. Gravråk var en av de mange på Austrått som "tok seg vann over hodet", og det hele endte med konkurs og salg på tvangsauksjon til Eiler Hagerup Holtermann. Soknepresten døde like etterpå, og enken solgte altså til Ole Rise, som dermed gjorde en god handel.

Austråtts historie kan følges ca. tusen år bakover i tiden. En av de mest kjente skikkelsene derfra er vel «fru Inger til Østråt», udødeliggjort i Henrik Ibsens skuespill med samme navn. Ca. 1720, da godset gikk ut av Bjelke-familien, som hadde vært eiere i knapt 200 år, omfattet Austråttgodset omlag 105 bønder, 81 strandsittere og husmenn. Dessuten hørte diverse "herligheter" til, som for eksempel 23 laksevarp.

Austrått hadde nok minsket adskillig i 1875, da det var folketelling - og vi får opplyst at godseier Ole Sivertsen Rise bodde der sammen med kone, 2 barn og 15 tjenestefolk. Her på Ørlandet var det kanskje også at datteren Anne Marie traff sin tilkommende mann, Henrik Angell. Faren, Jonas Angell, var distriktslege i Fosen (senere på Inderøya), og ordfører i Ørland 1866-69.

Proprietær Ole Rise fikk sammen med blant andre eierne av Bjelke-slekta navnet sitt på en navneplate på portalen over hovedinngangen til borgen. Den gamle originalporten har vært til

restaurering ved Domkirkens Restaureringsarbeider, men det er uvisst om den kommer til å havne på Austrått igjen.

Ole fortsatte å handle med gårder. I 1874 fikk han skjøte på Beian på Ørlandet for 5 500 spesidaler. Samme året kjøpte han Bakken av samme eier for 1 700 daler. Denne gården solgte han tre år senere for 12 000 kroner. I 1883 fikk han auksjonsskjøte på fem bruk på Ervika i Bjugn for 29 400 kroner. Fire av disse solgte han samme dag for 32 000 kroner, det femte solgte han knapt to år senere for 5 200 kroner.

Det var meieridrift på Austrått da Ole kom dit. Dette var et av de første meieriene på landsbygda. Meieriet, som trolig var fra 1858, brant ned, men Ole fikk bygd det opp igjen i 1877. Han fikk gjennom *Selskapet for Norges Vel* ansatt en meieriekspert fra Sveits, og det var også meningen å få tak i en meierilærling, men dessverre kom de ikke så langt på grunn av at meieriet brant ned enda en gang i 1879. Dette var slutten på meieridriften på Austrått.

Ole Rise drev jorda godt, satte i stand driftsbygningene og bygde et tilbygg til fjøset som ble kalt "Risefjøset". Han fikk premie for fjøsstell i 1875, og ble premiert på utstillinger for buskap og meieriprodukter, blant annet for smør og mysost.

I en av de mange bøkene som omhandler Austrått-borgen finner vi rosende ord om Ole: "*En av de senere eiere av Østråt der har vist mest sans for at bevare de gamle minder, var proprietær Rise, der lod flere gjenstande restaurere*". "Risefjøset", og sannsynligvis mange av de gamle "gjenstande" forsvant i 1916, da både borgen og den store driftsbygningen brant ned etter et lynnedslag.

I Rises tid på Austrått ble øygruppen Tarva frasolgt gården. Disse øyene hadde tidligere hatt en stor økonomisk betydning for Austrått. I et tidligere skjøte er nevnt Austrått med tilliggende øygruppe Tarva, "*sampt duunveide, sælveide og græsveide, Øerne og Wæret*". Ca 70 år før Rises tid på gården hadde Austrått 350 sauer gående her. Muligens ble Tarva frasolgt gården like før Ole Rise kjøpte den, slik det står i en annen kilde.

Det ser ut til at Ole Rise beholdt kontakten med slektningene sine i Oppdal. Halvbroren Ingebrigt Sivertsen (f.1849) giftet seg på Ørlandet i 1874 med Mari Olsdatter Domaas fra Dombås. Ole Rise var en av forloverne, og at gjestebudet sto på Austrått, er vel ganske sikkert.

Det var uten tvil Oles mening å slå seg til ro på Austrått, men i 1882 ble han tilbudt 100 000 kroner for gården av Johannes Heftye fra Oslo. Dette var også en god handel for Ole, som skrev under skjøtet 27.september 1882. Siden 1650-årene er det visstnok et fåtall som har kommet fra Austrått "*med livet i behold*" økonomisk sett. Ole Rise skal være en av de få som har reist derfra med full lommebok.

Einar Drivstuen fortalte at da Ole og familien flyttet fra Austrått, fikk han ta med seg så mye som det var plass til på to hestelass. En sofa som stammer fra Austrått er fremdeles i familien. Fra 1882 bodde Ole Rise og Anne Gurine trolig på Ree gård i Stjørdal. Våren 1897 flytter Ole med sin familie til Inderøya. Mye tyder på at kona ("prinsesse Anne") nå er død, da Stjørdalsboka forteller at hun døde på Ree gård.

Ole fikk altså med seg enda en gårdhandel før han døde. Han hadde de siste årene kastet sine øyne på Sundnes gård og brenneri på Inderøya. Tre år tidligere hadde følgende melding stått i avisa Nidaros: "*Sundnes er igår solgt av Lundgrens bo til distriktslæge Ommundsens søn Ole*

Amble Ommundsen, for en kjøpesum av 105 000,- kr. I kjøpet medfølger besætning, indbo og alle bygninger, brænderiet med maskiner indbefattet. Kjøpesummen er yderst billig, da jo eiendommen er 1 300 mål hvorav 1 000 mål drænert jord, og dens bygningers brandassurans alene er ca. 160 000,- kr. Det har imidlertid vist seg umuligt å få noen kjøper til det store bruk før nu -." I juli 1897 ble det tinglyst et makeskiftebrev der distriktslege Ommundsen (i Stjørdalsboka omtalt som Hermann Ommundsen) og Ole Rise makeskiftet (byttet) gårdene sine. Ommundsen fikk Ree, Husby og Bjerkeli i Stjørdal, verdsatt til 62 000 kroner, mens Rise tok over Sundnes, verdi 85 000 kroner. - Men Ole Sivertsen Rise fikk ikke så mye glede av dette store bruket. Han døde allerede to år etter makeskiftet, den 29.mai i 1899, og arvingene solgte Sundnes til A.Olsen og Bjarne Lysholm for 88 000 kroner i 1903. (Kilder: Åsta Setrom)

Ole Rise var fattiggutt, rallar, godseier, proprietær - kall ham hva du vil. En datidens Askeladd var han utvilsomt - som vant både prinsessa og halve kongerike.